

ชุมนุมพระนิพนธ์. โดย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระ-
นคร : ศตวรรษวิทยา, ๒๔๙๔, ๖๐๘ หน้า

ชุมนุมพระนิพนธ์ได้ทั้งสิ้นถึง ๒๒ เรื่อง ดั้งบ้าง และยาวบ้าง แต่ละเรื่องให้ความรู้ใน
สาขาวิชาการต่างๆ ทั้งประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ศาสตร์นา จรรยาคนดี และรัฐประศาสนศาสตร์
เกี่ยวกับองค์ผู้ประพันธ์นั้น เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า พระองค์ท่านเป็นพระบิดาแห่งการปกครอง
ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี จึงไม่จำเป็นจะต้องกล่าวถึงคุณลักษณะของพระนิพนธ์ของพระ-
องค์ท่านในด้านเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่างๆ วิธีบรรยายอ่านแล้วก็เข้าใจง่าย เรื่องใดที่ยาว พระ-
องค์ท่านก็แบ่งหัวข้อไว้เป็นหมวดหมู่สะดวกแก่การอ่าน

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือเก่าก็จริงอยู่แต่มีคุณค่าอย่างสูง จะหาอ่านได้ไม่ใช่ง่ายนัก ใน
หนังสือจะนำมากล่าวถึงโดยละเอียดแต่เพียง ๔ เรื่อง เพราะเป็นเรื่องที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ และวิชาที่เกี่ยวข้อง คือ เรื่องลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ
เรื่องอธิบายมูลเหตุที่ไทยมีไมตรีกับฝรั่ง เรื่องต้นเรื่องจดหมายเหตุเซอร์เชมส์บรุค และเรื่อง
ตำนานกฎหมายเมืองไทย

เรื่องลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ กล่าวถึงดินแดนประเทศสยาม
บัดนี้ว่า เคยอยู่ใต้ปกครองของมอญ และขอม เมื่อชนชาติไทยอพยพลงมาจากตอนใต้ของ

ประเทศจีน ก็ได้มามีอำนาจในดินแดนนี้เพราะเวตยานัน ทงมอญและซอมก็เลื่อมอำนาจลง ส้มเต๋จกรรมพระยาดำรงฯ ได้ให้ข้อคิดต่อนั้นไว้ว่า การที่ชนชาติไทยได้เป็นใหญ่ในดินแดนนี้ เพราะมีกำลังมากกว่าชนชาติอื่นซึ่งปกครองอยู่ก่อน แต่การที่ไทยสามารถปกครองดินแดนนี้มาได้นานถึง 700 ปี ก็เพราะคุณธรรมอย่างอื่นในอุปนิสัยของชนชาติไทย คุณธรรม 3 ประการนี้พระองค์ท่านกล่าวถึงคือ ความจงรักภักดีระของชาติ ความปราศจากอิหิงสา และความฉลาดในการประสานประโยชน์ พระองค์ท่านได้ทรงบรรยายถึงคุณธรรมทั้ง 3 นี้ได้อย่างละเอียด ลักษณะการปกครองประเทศสยามสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีนั้น อาจแบ่งได้เป็น 2 อย่าง คือ เมืองทางฝ่ายเหนือปกครองตามประเพณีไทย นับถือพระเจ้าแผ่นดินเช่นบิดาของประชาชน ส่วนเมืองทางฝ่ายใต้ปกครองตามประเพณีซอม คือ ถ้อยสัตย์ตามชาวอินเดียนั้น ส้มมุติว่าพระเจ้าแผ่นดินเป็นพระโพธิสัตว์ หรือเป็นพระอัคร พระนารายณ์แบ่งภาคลงมา เป็นการปกครองในลักษณะนายกับบ่าว นอกจากนั้นพระองค์ท่านยังได้บรรยายถึงวิวัฒนาการของการปกครองที่ละสมัย เริ่มแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีตามลำดับ และยังได้กล่าวถึงลักษณะการปกครองฝ่ายบูรพาจารย์ ฝ่ายตุลาการ และฝ่ายศาลนาอีกด้วย

เรื่องอธิบายมูลเหตุที่ไทยมีไมตรีกับฝรั่ง กล่าวถึงสมัยที่ฝรั่งชาติแรกที่ได้อำนาจทางพระราชไมตรีกับไทย คือชาติโปรตุเกสในสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ส้มเต๋จกรรมพระยาดำรงฯ ได้ทรงบรรยายถึงเส้นทางที่ฝรั่งชาติโปรตุเกสได้เดินทางมาทางตะวันออกโดยละเอียด การเดินทางของโปรตุเกสมาทางตะวันออกมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 3 ประการ คือ เพื่อแสวงคริสตศาสนา เพื่อค้าขาย และเพื่อขยายอาณาจักร ที่อินเดียโปรตุเกสกดขี่ชาวเมืองมากและไม่ได้รับความสะดวกในการสอนคริสตศาสนา เพราะชาวเมืองเป็นฮินดูตามมาก เกิดรบพุ่งกันหลายครั้ง แต่เมื่อโปรตุเกสมาเป็นไมตรีกับไทย ไม่มีเรื่องราวเหมือนที่อินเดีย เพราะไทยเป็นประเทศพุทธศาสนูปการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งไทยเป็นประเทศที่มีอำนาจปกครองบ้านเมืองได้ดีที่ชาติ

เรื่องนข้อเรื่องว่า มูลเหตุที่ไทยมีไมตรีกับฝรั่ง แต่เนื้อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงมูลเหตุที่ฝรั่งมีไมตรีกับไทยเสียมากกว่า แต่อย่างไรก็ตามเรื่องราวต่อนั้นนับเป็นเรื่องสำคัญมากเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางการทูตของไทย และก็เป็นเรื่องที่ไม่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร จึงนับเป็นเรื่องที่ให้ประโยชน์มากเรื่องหนึ่งทางด้านประวัติศาสตร์ทางการทูตของไทย

เรื่องอธิบาย ต้นเรื่อง จดหมายเหตุเซอร์เชมสबरุก เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางการทูตของประเทศไทย กล่าวถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ที่อังกฤษเริ่มเข้ามาค้าขายกับไทย การติดต่อในขั้นต้นก็เพียงอนุญาตให้เรือพ่อค้าอังกฤษมาค้าขายได้ อังกฤษได้พยายามที่จะส่งทูตเข้ามาเจรจาแก้ไขสัญญาค้าขาย แต่ก็ไม่ได้รับผลสำเร็จในตอนต้น จนกระทั่งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าประเทศไทย จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายการต่างประเทศในสมัยนั้น เพื่อให้เข้ากับเหตุการณ์ต่างๆ อังกฤษเป็นชาติแรกที่มิได้สัญญาทางพระราชไมตรีกับไทย หลังจากนั้นอเมริกาและฝรั่งเศสจึงได้ทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับไทยโดยลำดับ ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยเราต้องได้รับความลำบากในการเจรจากับฝรั่ง เพราะยังไม่มีผู้ใดรู้ภาษาอังกฤษพอที่จะเป็นล่ามได้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นกษัตริย์พระองค์แรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ได้ทรงศึกษาภาษาอังกฤษ และเพราะพระปรีชาสามารถของพระองค์ที่ได้ช่วยแก้สถานการณ์ของประเทศในขณะนั้นไว้ได้

เรื่องตำนานกฎหมายเมืองไทย กฎหมายไทยครั้งกรุงศรีอยุธยาที่จะทราบได้ในสมัยนั้น ก็เพราะพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้ชำระเรียบเรียงไว้เมื่อ พ.ศ. 2347 สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ได้ทรงสันนิษฐานว่า ดัชนีของกฎหมายแต่โบราณคงจะทำเป็น 3 ชั้น ดังนี้ ชั้นที่ 1 เมื่อแรกตั้งกฎหมาย ตั้งโดยประกาศพระราชกฤษฎีกา ชั้นที่ 2 เมื่อพระราชกฤษฎีกามีมากเข้าจะสอบค้นยาก จึงคัดทอนพระราชกฤษฎีกาเก่าคงไว้แต่ใจความ และชั้นที่ 3 เพื่อจะจัดระเบียบกฎหมายเก่าให้สะดวกแก่การค้นได้ง่าย นานๆ จึงมีการชำระกฎหมายครั้งหนึ่ง กฎหมายในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มี 4 ดัชนี คือ พระราชบัญญัติกฎหมายพระสงฆ์ พระราชกำหนดใหม่ และดัชนีโจร 5 เด้น นอกจากนี้พระองค์ท่านได้บรรยายอย่างละเอียดถึง ศักราชที่ใช้ในกฎหมาย และกฎหมายครั้งกรุงศรีอยุธยาว่ากฎหมายดัชนีใดมีกำเนิดในรัชกาลใด

เรื่องอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวนั้นเป็นเรื่องที่ให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ เก็ดพงศาวดารและเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ อีก เช่นเรื่อง พระร่วง อธิบายเรื่องพระเพ็ชรราชาได้ราชสมบัติ นิพนธ์คำว่า “ตะแดงแกง” และคำว่า “ด่าระพา” เรื่อง “แม่ช้อ” เหล่านี้เป็นต้น

หนังสือเล่มนี้ทางนักศึกษาและนักอ่านทั่วไปควรจะได้อ่าน เพราะนอกจากจะได้รับความรู้อย่างมากแล้วยังจะได้รับคามบันเทิงอีกด้วย.

สิริจันทร์ สุจริตกุล
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เอกสารประกอบความรู้การประชุมใหญ่ ส.ท.ท. ครั้งที่ 3, เล่ม 1-4. โดย
สันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย, พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, กรมมหาดไทย, 2505,
247 + 150 + 304 + 168 หน้า

ตามที่ทางสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทยได้พยายามรวบรวมบทความวิชาการต่างๆ เกี่ยวกับการเทศบาลมาพิมพ์เป็นหนังสือขนาดย่อม ๆ หลายเล่ม เพื่อใช้แจกจ่ายเผยแพร่แก่ผู้เข้าประชุมใหญ่สันนิบาตเทศบาล ตลอดจนผู้ที่สนใจกิจการเทศบาลเป็นลำดับมานั้น นับได้ว่าเป็นความพยายามที่ก่อให้เกิดคุณูปการประโยชน์แก่ผู้บริหารงานเทศบาล ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการปกครองท้องถิ่นเป็นอันมาก จึงเป็นสิ่งที่ควรยกย่องและสนับสนุนให้พยายามจัดทำและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นอีกในวาระต่อไป

สำหรับในการแนะนำและวิจารณ์หนังสือชุดนี้ในที่นี้ แม้ว่าจะมีแง่ประเด็นต่าง ๆ ที่ควรจะยกขึ้นมาถกถวญหลายอย่างก็ตาม ก็ขอมีความรู้สึกไม่ได้ว่าควรจะพยายามกล่าวถึงการจัดพิมพ์เอกสารประเภทนี้ได้ด้วย เพราะในอนาคตทางสันนิบาตเทศบาลฯ เองก็คงจะจัดพิมพ์ขึ้นอีกและโดยที่ในปัจจุบันการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในแขนงงานหรือแขนงวิชาต่าง ๆ ก็นับว่าจำเป็นหลายอย่างจนเป็นที่เชื่อกันได้ว่าจะมีเอกสารทำนองนี้เกิดขึ้นอีกมาก จึงใคร่แสดงความเห็นในคำนี้ไว้เพื่อจะได้ช่วยกันปรับปรุงการพิมพ์เอกสารดังกล่าวให้อยู่ในมาตรฐานทางวิชาการสักดั่งเช่น ส่วนความคิดเห็นของผู้วิจิตรในส่วนเนื้อหาของหนังสือชุดนี้จะได้กล่าวในตอนถัดไป

1. การจัดพิมพ์เอกสารประกอบความรู้

ความรู้สึกประทับใจประการแรกก็บังเกิดแก่ผู้เขียน ในขณะที่เปิดดูหนังสือที่ทางสันนิบาตเทศบาลฯ ได้กรุณาส่งมาให้ในฐานะที่ได้อ่านเขียนบทความด้วย ก็คือ รู้สึกว่าหนังสือชุดนี้ดูสวยงามกว่าชุดปี 2502 (การประชุมนายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล และผู้ตรวจการเทศบาล